

SECTIO SECUNDA,

De Febris malignæ castrensis epidemiæ declinatione.

CAPUT I. De variis declinandi modis, quorum ope febris maligna castrensis epidemia præcaveri potest.

MOrbum hunc divina assistente gratiâ tribus modis præcaveri posse quotidiana nos docet experientia.

I. *Observatione debiti ac decentis vite regiminis*, quod in observatione sex rerum necessariorum, non naturalium à Medicis appellatarum, quæ non tam ad esse quam ad bene esse hominis spectant, consistit: hæcque sunt 1. *Oratio*, 2. *cibus & potus*, 3. *morus & quies*, 4. *somnus & vigilia*, 5. *excreta & retenta*, 6. *ac animi pathemata*.

II. *Debita medicamentorum applicatione*, quæ iis, qui vel dispositionem ad hanc lues in corpus suscipiendam præsentunt, vel in quibus una aut altera sex modo recensitarum rerum necessariorum, seu evidentium corrigi debet cito, tuto & jucunde exhibenda sunt.

III. *Mutatione loci*, quo in morbus ferociter: quotquot autem alienum solum, gravissimæ hujus luis virulentiam evitaturi petunt, timiditatem prius exuere, bonoque & pacifico esse animo, atque omnes excessus enormes vitare, amicè rogantur: nisi enim hoc faciant in locis longe distitis, nihilominus ab hoc morbo corripientur; & sic patrios lares fugiendo, ni mox Parcarum furvæque mortæ præceptis obedire adigantur, diu tamen lecto teneantur.

CAPUT II. Quomodo animi affectus sint sopiendi ac moderandi.

Videmur quidem à consueta Medicorum via recedere, quod mox in principio, quomodo animi pathemata dirigenda sint, docere nisi simus; quem etiam ordinem *Raymundus Mindeverus* in libro de medicina militari olim quoque observabat. Sed quoniam constat, absque animi placatione, nec aëra purissimum inspiratum, nec laudabilem cibum ac potum sumtum, exercitationes aut requiem, nec somnum & vigiliam, neque excreta & retenta quicquam ad corporis vigorem, sanitatisque conservationem conferre; ideo prudentiores hæc vobis vitio haud verisore fore persuasi sumus, quod animum tranquillare ante omnia decreverimus.

Quotquot igitur loca febribus malignis epidemiis, seu hac castrensi inquinata inhabitare coacti, aliud se conferre non possunt, primario omnium peccatorum scelerumque commissorum memores, vera poenitentia induti, respiciant, horumque veniam à summo rerum Governatore devotissimis suspiriis, precibusque ardentissimis in genus procumbentes efflagitent; & virtuti ac pietati posthac litaturi, à vita perverta desistant, peccandique illecebras fugiant, necesse est; quod ubi præstabunt, veramque in D. O. M. fiduciam collocabunt, eumque haud fœcata mente colent providentiam ac singularem ejus tutelam per omnem vitam suam; etiam in omnibus actionibus, experientur, ut inde summe animi tranquillitas speranda veniat; cum ex adverso pervicaces Numinis contemtores, quia se omnibus flagitiis nobilitate unice student, semet ipsos supremi Ju-

dicis clementia defraudent, variisque mentis inquisitione, animi angore, ac conscientie moribus conficiantur; quæ certe haud parum ad harum febrium productionem conferre solent.

Idcirco: quisquis es mortalium, spem tuam & dum Sol justitiæ animi nubila ferat, & urgentibus angustiis in Deum tuum colloca, qui te nunquam deseret, sed salvum te vult, quoties peccata suppetias ferente Deo, fugere, integer vitam scelerisque purus vivere, atque nequitiae viis relictis, tramite recto & ad vitam æternam ducente insistere tibi curæ cordique est: non enim Deum omnipotentem & ubique præsentem, imo & summe sapientem, omnia providentem ac misericordem credere sufficit, nisi eundem scelerum simul vindicem ac justum revereri velimus.

Posthæc igitur quilibet omnem melancholiam, mororem, ac vanum periculi mortisque imminentiæ metum excutiat, iisdem vale dicat, lætaque mente seipsum erigat, quo corpori robur non deficiat, ac spiritus inde suscitentur; & pro certissimo habeat se sub Numinis clementissimi tutamine esse, ut ut medius inter ægros grassante lue versari teneatur. Nimis enim hunc morbum exhorrescentes, solo sæpius metu, solaque forti sæpius animi impressione hujus mali crudelitatem experiuntur.

Spiritus namque animales ab angore ac timiditate, modum excedente, ita angustantur, & contristantur, ut virtute sua dilatante, partesque nobiliores perenni suo transitu roborante, quo felicitate eidem sua mania obeant, miram quantum defraudentur; hunc singulis humorum, alios laudabilium, coctionibus turbatis ac vitariis, motibusque corporis pervertis delecteria colluvies, hujus luis causa, proficiscitur; atque tandem propter omnimodam humorum corruptionem omnia naturæ prælidia corrumpunt.

CAPUT III. Qualis aër eligendus, & quomodo vitiosis fuliginibus refertus corrigendus.

Est quidem aër vitæ & morborum auctor juxta Hippocrati de flatibus libro essatum, qui si purus, lucidus, ac ventis salubribus perficitur, non potest non magnum sanitati condimentum esse.

Aëra igitur, sine quo ne per momentum vivere possumus, accuratius pensantes, in illo occultum vitæ nostræ cibum esse deprehendimus: id quod felix ille, sic dictus Cosmopolites, *Alexander Sethonius*, observans in novi luminis chemici tract. XII. epilogo his verbis expressit: *Creatus homo de terra, ex aëre vivit: est enim in aëre occultum vitæ cibum, quem nos rorem de nocte de die aquam vocamus roralem, cujus spiritus invisibilis congelatus melior est, quam terra universa*. De quo pluribus videri possunt nobilis de *Nuyement* libro de sale philosophico, seu spiritu mundi universalis, *Joh. Rishi Eolsati Phoenix philosophicus*, *Hygini à Barma Saturnia regna*, *Robertu Boile de aëris vi elastica*, cum aliis hujus viri celebrandis scriptis, *Johannu Mayow* quatuor primi libri tractatus medico-physici, *Sebastiani Wirsigii* medicina spirituum curiosa, *Joh. Henrici Koestlerini* disquisitio physico-medica de spiritibus, *Andrea Nineri* tractatus de spiritu mundi, seu nobili aqua caraiaca, & tandem *Christiani Adolphi Balduni* aurum auræ cum phosphoro hermetico, qui quasi in compendio omnia de spiritu mundi, in aëre nativante, notari digna luci publicæ ex, osuit.

Cum itaque aër spiritu mundi seu sale volatili aethere imprægnatur, ac ab omnibus veneficis & peregrinis exhalationibus aut vaporibus depuratus, ad vitam prolongandam, sanitatemque conservandam, quam maxime, necessarius sit; sæpissime autem

rum à variis ejus è terra, ac montium cavernis exhalantibus fitis, ab inséptis hominum, ac bestiarum cadaveribus oriundis fetoribus corruptis, (quod supra jam in prima sectionis capite V. §. 1. innuimus) indicatur, sanitati nostræ si velimus consulere, *hæc loca deserere aut in salubriorem nos recipere*; aut si hoc commode fieri non posset, *debitis remediis aër corrigi atque depurari oportet.*

Humidum, pessimeque olentem in ædibus vel angustis contentum aëra interdum bis, ter vel pluries, mane scilicet, circa meridiem, vesperi & noctu, flamma è probe prius exsiccatis lignis juniperi, abiegno, aut piceo fuscata purgamus; huic scopo etiam pulvis pyrius parum humectatus, sulfur itidem commune, chalcanthum, resina, cornua caprina, acetum & similia in prunis coniecta aut accensa inserviunt.

Sanitati nostræ omnino consultum foret, si sterquilinia cuncta, fordesque à porcis, gallinis, anseribus, aliisque animalibus domesticis ex ædibus ac plateis arcerentur. Eluvies in plateis, aut angustioribus ædium areolis, decliviore facto canali in cisternas, aut profluentem rivum deducatur, ne stagnando putorem contrahat. Neque etiam tolerandus est perversus mos impudicæ pubis, & puellarum naribus muros fricantium, alvique costæ ad aedes sepimenta, pomeria, derelictosque urbis angulos deponentium, unde proximi vici fetore inquinantur. Pariter quoque fordidus homines, ac ancillæ urinam matolis noctu collectam in plateas non effundant. Neq. fetor excrementorum è sella familiæ aut cloacis publicis totam domum, totasque areas inficiat, ea probe obtegantur, aut in locum abditum transponantur, aut etiam à foris tempestive purgantur.

Carnificibus senatusconsulto serio inculcet, ne feridas cadaverum quorumcumque detractas pelles antequam in altiori, ab urbe tamen remoto, loco bene exsiccatæ fuerint, ædium superioribus contiguationibus suspendant, aliàs per totam viciniam terentibus inde exhalans squalor maximo cum sanitatis detrimento dispergeretur, nareque illic degentium perpetuo feriret: imo grassante pecorum lue pelles nullo modo detrahant, sed ista cadavera profundioribus fossis integra occultent.

Pannos, lectisternia, lintea, vestimenta, ut & alia ægrotantium utensilia non statim ab aliis usurpentur, nisi prius probe lota, suffumigiis correctæ, aërique puriori ad tempus exposita fuerint: quod etiam de omnibus aliis rebus quæ nos ambire solent, intelligi debet, ne aër inde magis conspurcetur, sed mundiciæ ejus opera detur.

Vita fordida luxurique dedita aëra in ædibus ac plateis, homines proxime ambientem, contaminare solet, ita ut, experientia teste, eundem non possint non ejusmodi dira mala variique morbi excipere.

Horis pomeridianis, hibernoque tempore, si cœlum faveat, fenestras valvasque parum patefacito, liberalemque flammam è junipero in conclavi alito; ut aëre udo inquinato, feridoque expulso recens, ac spiritu æthereo turgidus intret, locumque perfleret, quo facto mox iterum fores atque luminaria claudito.

Ægros invisuri, aut aliorum nebulo aëre domo exeuntes, caveant sibi, ne per plateas festinando spicula nociva in aëre volitantia concitatius inspirantes attrahant; atque ægrotantium aedes vix ingressi haud statim ad lectum sublimi anhelitu properent, ne malignam decumbentium auram sudoremque exhalantem per respirationem in semetipsos recipiant, neq. per ejusmodi contagium inficiantur.

Curiosum est, inquit Tullius, ea scire velle, quæ ad nos non pertinent: idcirco nullus, nisi vocatus, aut munere devinctus qui tetricum ægrotantium vultum exhorret, aut à nauseabunda ægros ambiente me-

phiti contremiscit, febrim malignam detentes adeat. Sed hoc eo tutius expediet, ubi ante accessum vel aliquot grana juniperi, vel parum de radice angelicæ aut zedoaria, corticibus pomi citrei vel aurei, aut caryophyllum manserint.

Hunc etiam in finem haud parum emolumenti dabit casura fabæ magnitudine sindoni insuta, si naribus sæpe admoveatur; vel sequentes res serico includantur.

℞. Rad. angelica rec. siccata, myrrha rubra selecta, casura, caryophyllor. ana ʒj. baccar. junip. gr. Lx. cymas ruta rec. tres, nucem myristicam totam.

Incisa & contusa in unicum salkem vel duos globulos coacta sindoni aut linteo involvantur, ac aceto rutato vel rosaceo intincta naribus frequenter applicentur; quibus etiam tempora & carpi simul fricentur. Necessitate urgente, si cuncta hæc ad manus non essent, rutam vividam manibus contritam, cum aliquot contractis juniperi granis itidem aceto humectam dicto modo adhibe; aut caryophyllos nucem myristicam, rutam vividam, baccasque juniperi simul contusas, acetoque madefactas temporibus ac carpi sæpius affricato, naribusque admoveo.

CAPUT IV. Quomodo victus ratio hic sit observanda.

Non minus eleganter quam scitè Hieronymus Mercurialis opus de arte gymnastica cetero dignissimum à victus erroribus auspicatus est hoc modo: *Quamdiu homines paucissimis rebus contenti iantæ mensas & opipara convivia non cognoverunt, propinationisque post inductam paulatim consuetudinem penitus ignorarunt, (id quod primè illi seculi extitisse, memoria proditum est) morbi neque apparuerunt, neque eorum nomina innotuerunt; sicut usque ad tempora Socratis distillationum, quas Græci κατὰ πῆξιν dicunt, nomen quo nil hodie frequentius est, ignoratum esse tradidit Plato: quæ de re tunc temporis medicina aut paucos omnino, aut nullos usus, nullaque principia extitisse certum est: etsi Homerus antiquissimus Auctor scripserit Ægyptum multas herbas, multaque medicamenta habuisse. Postquam verò intemperantia nefanda lues, coquorum exquisita artes, delicatissima epularum condimenta, vinorumque peregrina temperatura inter homines irrepere, morborum simul varia continuo genera succrescentia ad inveniendam medicinam eos coegerunt: quæ semper catere profecto licuisset, nisi humana, vel potius ferina inglavies omnium vitiorum soboles, ejus usum omnium maxime necessarium effecisset.*

Ne igitur, hi, qui sanitatis vitæque integritatis studiosi sunt, ad eos scopulos navim suam afflictam videant, cum pro perverso seculi more intemperanter vivunt, assidue tubercinantur, vino somnoque sepeliuntur, iisdem suasor essem, ut Medicorum innocua hygieines præcepta strictim observarent, & hisce tempestatibus certe morbi tot ac tantas strages haud ederent. Quo itaque medium in hac re teneam, consultum duxi locum ex Plutarchi præceptis sanitatis, tomo 1. Operum Græco-Latinorum Parisiensi 1624. editorum sat utilem iisdem commendare: *Non igitur, inquit, imitari debemus bonos navicularios, corpusque subinde impietum & oneratum, purgando sursum & proluendo evacuare: sicut illi ob avaritiam, multa in naves cum ingesserant, assiduo deinceps aquam exhaurire coguntur, sed corpora nostra habilia & expedita servare, ut etiamsi aliquando premanantur, ob levitatem suberit insidar sursum sese efferant.*

Qualem vero selectionem in cibo ac potu sumere, quemque modum in illis capiendis observare debeant, ipsis celebriores, qui de alimentorum facultatibus

ac re cibaria scripserunt, auctores præcipient: ex quibus *Simon Sethi de alimentorum facultatibus* interprete *Martino Bugano Bernatium* Archiatro, *Alecb. Sebizi* ac *Baltharisi Pisanelli libri de alimentorum facultatibus*, *Ludovicus Nonnus* ac *Joannes Bruyerinus de re cibaria*, *Leonardus Lessius S. J. in hygiæico seu vera ratione valetudinis bonæ & vitæ*, cum subjecto tractatu *Ludovici Cornari* eodem pertinente, præsertim verò omni exceptione majores *Paulus Neueranzius de purpura cap. 20.* ac *Johannes Sigismundus Elsholzius in diætico nuper patrio sermone typis exarato*; nec non *Gregorius Horstius* ac *Engelbertus Holcerbosius de tuenda sanitate legi ac imitari merentur.*

Ne igitur sine symbolo dato hinc discédamus, paucis tantum, qualiter homo cibi ac potus debita administratione febrim castrensem malignam declinare queat, iidemque necessariis regulis lectorem instruere volumus.

Cibus & potus, licet bonæ notæ sint, ac laudabile nutrimentum suppeditent, sæpius tamen de die, & magna copia non ingerendus, quia succi nutritii elaboratio hoc modo turbatur; ita etiam esculenta sanguinem feculentum, spiritibusque orbem progenerantia interdicta volumus, qualia sunt caro recens suilla vel putrida aut corrupta alia, pisces palustres putrescentes vel emortui, ova ad duritiem cocta, butyro frixa ac vetula, massa ex arina & spumo lactis pinæ, non fermentata, lagana, poma immatura, fructus dulces bilemque augentes, ut sunt pruna, mala persica, cucumeres, pepones & similia: sic etiam nec vinum largius ad ebrietatem usque, neque sulphuris fumo inquinatum, aut recens, acidum, austerrum, pendulum ac rancidum, nec cervisia haud bene desecata, non vitæ, nec acescens bibenda. Vitam sedentariam exigentes, quia exercitationibus corpus non multum fatigant, nec assidua manuum opera victum quaerunt, cibus, alimonium bonum præbentibus, concoctu facilius parcius demensis hora debita vescantur, vinum generosum vetus, vel zythum probe fermentatum beneque desecatum superbibendo.

Cena semper prandio parciore sit, nec statim à passu, ventriculo cibi onusto, nisi prius steterint, aut passus mille mearint, lectum perant; inter prandendum aut cœnandum, vel sub vesperam pro sanguinis refectioe ac refrigeratione, embammati loco, fructus acidiusculi, simulque nonnihil adstringentes, attamen maturissimi, ut sunt ribesia Europæa, fraga, bacca rubi idea, cerasa acida, mala, pruna Damascena, ac uva modice gustari possunt, cumque his, ne acor eorundem crudior ventriculo obsit, panis tantillum comedatur.

Quorum corpora nimio calore æduant, ab esu lactis, tormina sævissima, diarrhœam vel vomitus biliosos excitante sibi temperent; operariorum & crebrioribus exercitationibus defessa corpora, quia vitiosorum humorum congestum sudore mox eliminant, non tantum lac, sed & alia interdicta edulia facilius ferunt.

Quotquot autem ventriculum, ab hesternâ cœna, cibo potuque nimium gravarunt, si postmodum à quoque victu abstineant, nullo incommodo erunt obnoxii.

Quicumque prima statim luce Medici ægros contagio furente invisere debent, ossam cepe ac ovo sorbili auctam assumant, vel panem butyro illitum foliisque ruta conspersum edant; vel ad minimum frustulum panis tutato vel alio aceto intinctum deglutiant, ne virus inspiratione attractum ventriculo vacuo diu inhaereat.

Jentaculis non assueti, vel ea ob nauseam formidantes, grana aliquot juniperi, vel angelica, zedoaria aut imperatoria radicem, corticeque mali citrei, ca-

ryophyllos, cinamomum aliaque spiritus suscitantia manducando sanitati suæ consulere possunt: cepe aliaque esus hoc tempore multum conferret, modò ea deglutientes pessimum ex ore habitum non sperarent. Ego graveolentium horum loco sumerem panem martium aromatibus conditum aut biscotum saccharo onustum.

Horum etiam perverta consuetudo merito detestari debet, qui vix octo sole vinum sublimatum, aliosque generosiores latice liberalioribus, aut stantat brevioribus haustibus ingurgitant, vel abstinent, aut alium vinum integris fere mensuris hauciant: quorum in usu diutius perseverando ventriculi habitudo sensim relaxetur, flaccescit, ac ciborum digestio depravatur.

Quid de abominando atque nocentissimo tabaci abusu statuendum sit, supra sect. 1. cap. 5. §. 2. abunde explicatum est: hoc unicum saltem hic concedimus, quod aere præsertim nebuloso & humido, aut si caput distillationibus sit obnoxium, summo mane ac cubitum icuri unicum tantummodo fistulam fumificam exsugant: caveant tamen sibi omnes ab intemperato ejus usu.

Ultimò non ab re foret Medicos castrenses, si à scripto tedium hauserint, ad *Raymundi Mindereri* medicinam militarem notis *Joannis Hiskia Carditacii* novis auctam, ac *Joannis Valentini Willii*, quem ob præmaturam mortem merito lugemus, tractatum medicum de morbis castrensis internis cap. 4. §. 3. remittere.

CAPUT V. De modo gubernandi exercitationes, ac requiem.

Quemadmodum moderatæ corporis exercitationes naturam à multis molestiis, intra cutis spiracula hærentibus fordibus liberando, sanguinemque, (ne particulae hujus duriores, crudiore & minus mobilis in vas tenuissimis varios morbos producturæ subsistant) in naturali motu juvando, ad sanitatis conservationem plurimum faciunt: ita motus vehementior ac diuturnior sanitati humanæ quantum officit, quis omnes in corpore spiritus exhauriantur, singula membra cum visceribus debilitantur, ita ut particulae, sanguini ægre uniendæ, ad cutis reticulum glandulasque miliaris rejectæ, ibique subsistantes per sudorem aut exhalationem exspirare nequeant.

Otiosa similiter segnisque vita, qua fuligines copiosæ in corpore accumulatur, propter motum autem partibus denegatum exhalare non possunt, valetudinis firmitati summe nocet: sic itaque suppressis spiritibus laudabiles etiam humores fordibus istis conspurcantur, ac deleteria qualitate imbuuntur: quapropter, si sanitati viribusque nostris prospicere contendimus, in motu & quiete medium teneamus necesse est.

Sudor à laboribus, vel aliis corporis exercitationibus in cutis ambitu frigus contrahens, & ad interiora pulsus, sanitatem vehementer lædit. Hinc quibus hoc accidit, cutim universam confestim satque diu pannis calidis asperioribus, ad poros patulos reddendos, perficari sibi pariantur; quibus hoc non arridet, in lecto probe lecti sudorem proluciant, quod id, quod frigoris impetu sub cute congelarat, expellatur; alias febrim quadam infestari possent, & si sudor præter omnem spem non exciteatur, eundem cochleari rob sambuci, aceti aut aquæ, vel etiam posca modico diluti, è voto provocabis.

Qui prolixior de his institutionem desiderant, attentam mente *Hieronymi Mercurialis* totum de arte gymnastica opus perlegant, cum huic elegantissimo scripto, quod ad corporis exercitationes pertineant, nil omnino desit.

omnia infantibus ac pueris suis obvenientia morborum symptomata, accurate semper attendere. *Πνευματικὸν* enim *Celsi Aureliano* auctore est specillum seu instrumentum, per quod aliquid in nares infunditur, sive infundibili sive siphonis formam habeat; ac ferreum aut corneum sit, perinde est: oriturque à verbo *εμύχων*, narib. instillo; quo usus est *Dioscorides* aliquot locis; ut & *εμύχουρα* ac *εμύχουρα* ibidem occurrit.

Hodie pariter in Gallis aqua Regina Hungaria in nares attracta usitatissima est, ita ut plurimi, cum à limpido hoc liquore tunice in naribus foramina confestim referentur, *tabaci pulverem* deserant.

Salivam deficientem *masticis*, *caryophyllorum* vel *radicis pyrethri* manducatione prolicimus: at si in locis infectis contagii tempore versaris, à salivæ deglutitione sedulo tibi caveas, ut cui forsam jam spicula lethifera ex aëre attracta inhaerere, & in ventriculum detrudi, illicque facillimè inflammationem aut gangrænam excitare possunt; ideo semper eandem expuere conducit, uti id diffusius à nobilissimo *Jacobo Joanne Wenceslao Dobrzanski de Nigroponte in præservativo universali naturali* demonstratum est, quem videsis. Urina suppressa aqua *petroselinæ* vel *raphani ruscici*, cui guttæ aliquot olei distillati *succini albi* instillentur, provocatur; aut in hunc finem mane ac vespere de tinctura salis tartari gutta X. vel XII. in jure vel aqua fragorum assumantur.

Menstruus fluxus in foeminis utero non gerentibus deficiens per sequens infusum emmenagogum, prius ab *Exc. Wepfero* longo usu probatum, postmodum verò à nobis hoc modo præscriptum, excitabitur.

℞. *Scobis chalyb.* ℥j. *Cinamomi acuti, cort. pomor. aur. ext. sic. rhubarb. electi* sing. ℥iij. *caryophyllorum, maceris singulor.* ℥b. *cortic. Winteran. salis absinthii, sem. fenic. singulor.* ℥ij. *melissa, pulegii singulor.* M. A. N. B. *sacchari* ℥j. Contusis in pulverem crassum affunde vini albi veteris mensuram, aqua mellisæ mensur. mediam.

Sciat per biduum infusa; postea quotidie mane ac vespere de claro liquore bibant ℥ij. quo sumto, corpus per horam movendo, sese calefaciant, omniaque frigida fugiant.

Similiter *antimonii diaphoretici martialis* grana X. vel XV. cum pauxillo *cinamomi* in vino vel jure mane ac vespere deglutire, perque XIV. dies continue conducit.

Et quia grassante hoc malo virium quam maxime conservacioni studendum est, sudores etiam in laconicis prolecti, Venusque immoderata plurimum nocent.

De animi pathematibus, quæ potissimum alia enormes evacuationes, vires unà cum spirituum cohorte prostermentes, consequuntur, in superioribus sufficienter dictum est. Hisce temporibus quoque post purgationes vituperatas, *venarum* etiam incisio, *scarificatio* & similes evacuandi ritus æquè noxii ac omnes errores in sex rebus necessariis deprehenduntur.

CAPUT VIII. Quibus remediis hic morbus præcaveri possit.

Quotquot, licet nullam in corpore mutationem, se ab hac lue correptos esse, percipiant, copiosis in sanguine stagnantibus corruptis humoribus referti sunt, feculentarum harum superfluitarum colluviem vere & autumnis per leniter purgantia, superiori capite indicata medicamenta eva-

cuare debent; plethorici verò, & quorum arteriæ ac venæ turgent, si ad id assueti sint, nec inde expavescant, secunda vel tertia ab assumpto pharmaco die, ad sanguinem immundum ac ventilandum, observato simul debito victus regimine, quinque vel sex aut septem ejusdem uncias è sella vena emittant. Hanc qui, ut & remedia purgantia reformidant, de die in diem à cibo & potu sibi detrahant, usquedum se melius habere, atque ventriculum & intestina à superfluis excrementis, corpusque ab humorum corruptela liberum esse senserint. Nec media ætate, præsertim diebus canicularibus, nec hieme horrida in partes sævientie purgatio aut venesectio insinuenda: his namque anni tempestatibus varios morbos, hac non sævientie malignitate, incurere possumus, si ejusmodi admniculis abuti velimus.

Qui vel leviter febris castrensis se tactos esse existimant, purgantibus omnino abstineant, atque *scammonium, colocynthida, jalappam, agaricum*, aliaque his similia cane pejus & angue fugiant: mox verò in principio, si cardialgia adsit, aut ventriculus ingestis corruptis seateat, mitius aliquod vomitorium assumant, v. g. de *oxyaccharo emetico Danielis Ludovici* ℥b. vel de *tartaro emetico* ejusdem auctoris duo vel tria grana in cochleari aquæ fontanæ aut juris calidi, postero mane diaphoretin instituant, *antimonii diaphoretici* ℥b. vel *bezardici mineralis* ℥b. cum pauxillo condituræ rosarum, aut *rob sambuci subastorum* sumendo; utque sudor velocius atque liberalius profuscat, bonum haustum *decacti cornu cervi* aut alterius superbibant: absente autem emeticorum indicante, *antimonii diaphor.* ℥j. nitro adhuc gaudentis aqua distillata aut fontanæ un. iis aliquot dilutam, ac sirupo violarum ad placitum autam uno haustu ebibere, aut *salis polychrestii semi unciam* in iura largiori solutam absumere poterunt; postea sudoris expulsio tractari videbitur, & ita sæpius à diaphoretico efficaciori semel aut bis sumto æger convalescit penitusque restituitur.

Infantes propter pituitæ tenacioris, vermiumque in ventriculo ac intestinis collectionem, potissimum, quando variolarum vel morbillorum indicia adsunt, commodissimè ac securissimè trochiscis nostris *hermetici* laxantur, quorum compositio hæc est.

℞. *Mercurii dulcis* aliquoties sublimando optime purgati ℥b. *Discretarii sulfuris fumo non infracti* gr. xxxviii. *Cornu cervi philosophicè præparati* ℥j. *Cinamomi acuti* ℥j. *Sacchari albisissimi* ℥b.

Misce, sicut cum lentore *tragacanthæ* ac conditura rosarum trochisci No. LXIV. sabbæ magnitudine æquales; de quibus infanti unius anni unicus, bimulo & trimulo duo, quatuor aut quinque annos habenti tres, sex ad decem usque annorum pueritiam extendentium quatuor, vel trii in pulcra, aut alio quocunque modo exhibentur.

Præter hæc, licet præmissis purgationibus, beneque instituta victus ratione corpus satis detersum aquæ colluvie vitiosorum humorum liberatum sit, alia etiam medicamenta huic veneno è diametro opposita in usum vocanda sunt, quando majori securitate minori que infectionis metu inter hac lue detentos vivere volumus; ex quibus sequentia excellent.

Quæ itaque forma pulveris aridet, his sequens præscribitur.

℞. *Radicum angelica, carlinæ, zedoariæ, radicis fraxinellæ, helenii, boli Armen. singul.* ℥b. *Myrrha rubra selecta, cinamomi optimi, caryophyllorum, nucis myristicæ singul.* ℥j. *Sacchari albisissimi* ℥viiij.

Misce

CAPUT VI. De modo regendi somnum & vigilias.

Quia capite precedenti, quomodo corporis exercitationes grassante hac febre sint intituendae aut moderandae, explicuimus, haud difficulter illinc quoque somni ac vigiliarum regimen desumi posse existimamus; nihilominus tamen unam vel alteram animadversionem addendo, commentarium hac de re magis intelligibilem reddemus, ex quo etiam nonnihil pateat, quomodo & quando somnum vel vigilias capessere sanitati conducatur.

Cavendum itaque, ne in excessu, aut defectu eorundem peccemus, sed, sicuti in motu & quiete, medium teneamus. Ab immodicis namque ac intempestivis vigiliis spiritus fugantur, sanguis acrior ac crudior evadit, calor nativus obtunditur, ciborum concoctio depravatur, vires labefactantur, sensusque omnes obscurantur. Contra somnus nimis, meridians praesertim modum excedens, alimentorum digestionem retardat, imperfectamque relinquit, ac excrementorum egestionem remoratur; dumque ventriculus denuo cibo ac potu, prioribus nondum digestis, oneratur, chylus certe à fecum inutilium magmate haud decenter fecernitur, sed turbidus crudusque ac feculentus permanet, & postquam sanguini commiscetur, peregrinam atque hostilem eidem larvam inducit, motuque corporis deficiente bona malis tam diu commixta permanent, donec humores omnes putrescant, cruditatem limosam, vasa angustiora obstruentem, contrahant, atque acrimonia corrodente partes singulas sensim sensimque depalescant.

Aegrorum curam habentes, totasque noctes insomnes traducentes interdum per unam aut alteram horam dormiant, cibosque cocti faciles capiant. Ne quoque ab aegris exhalantibus malignae fuligines tam facile contagionis ope per respirationem sese insinuent, neu spicula sua profundius in pulmones, ventriculum aut cerebri meningas adigantur, jejunus ad aegrum appropinquet nullus sive Medicus sit, sive alius, sed semper aliquid praegustent necesse est; vini autem potui largiori non indulgeant, quia ebrii partim lecto affixis non recte prospicere, & partim faciliorem ad luem hanc per contagionem hauriendam dispositionem nanciscuntur.

CAPUT VII. De modo excrementa in corpore praeter naturam retenta, expellendi, probosque humores retinendi.

Venter quotidie ad minimum semel ministerio officioque suo fungatur, necesse est: quod majori valetudinis levamento mane mox à somno sit; si autem quotidie ciborum recrementa tam mature deponi non possunt, fellae cum egerendi nisu saepius insidendo, (qua consuetudine non neglecta tandem adstrictissima alvus obediens) ventris coacta è corpore extrudentur.

Pessime sanitati suae consulunt, qui in pertinaci alvi segnitie purgationibus exemplo, clysterum injectionibus, ac glandibus perpetim se mactant: à binis enim posterioribus excretionum modis, si nimis acris immixta sint, ani sphincter, sedisque venae nonnunquam ita innumescunt, ut sordes ventris, licet ex intestinis reliquis ad rectum usque protrusae sint, excerni tamen nequeant; & sic alvi contumacia, quam his remediis tollere male satagunt, eò

magis augeatur.

Aequè boni, quam vitiosi humores cum ipsa bile in cyli sua, magna vi è corpore per medicamenta purgantia fortiora expellantur, ita ut deinceps magna versus inferiora detrudendum, ac per alvum eliminandum partim non satis humectetur nec lubricum reddatur, partimque ob exhaustam bilem stimulo ac nisu debito, quo felicitus & facilius egeratur, careat.

Improvidae purgationes, experientia recte, novas constrictiones spasticas ac inde oriundas inflammationes in ventriculo, intestinis, pulmonibus, partibusque aliis internis frequentissime excitant: proinde prudens Medicus tam temporis, quam loci symptomatumve circumstantias probe observet, ne alium hostem, quam antea morbus fuerat, magis saevientem, detestandis hisce evacuationum officiiis, in corpus illiciat, quam exturber: cujus etiam in *sect. 1. cap. X.* paucis mentio facta est.

Plurima à purgantibus remediis damna exhibentur in doctissimo veterandi *Wesperi* nostratis libro de *cicuta aquatica historia ac noxis*, qui infinitis fecerit observacionibus; quarum aliquot jure meas, bonè cum auctore celeberrimi gratia appellare possum; quod experimentis illis non solum frequenter interfuerim, sed etiam iisdem suspicias ulterius tulerim; quod & alii viri solertissimi, ut ex ipsomet opere patet, ingenue praestiterunt. Quam ob rem aequum lectorem ad scriptum illud elegantissimum, pro asserto nostro vindicando, evolendum obsecro.

Quoties autem alvum adstrictam nonnisi remedium operà ad excrementorum egestionem sollicitare possumus, mitiora nobis sufficiant, inter quae sequens usus externo conducit.

℞. Butyri rec. unc. ij. vitellum ovi, croci triti, gr. x.

Hoc probe subacta (quibus ad placitum de luteo sambuci pulvere ʒj. commisceri potest) crassitie nucis myrsiticae vel juglandis ano intrudantur; vel globuli è panis fermento, sale consperso formantur & exsiccantur, quos postea in usum vocando, unum, duos, vel tres butyro aut olivo illatos podici intrudimus. Qui à flatibus ventri inclusis obstructions alvi incurrunt, pari modo globuli è saccharo moschum spirantibus, oleo communi vel butyro intinctis utantur. Hoc in casu quoque turissime glandes, (non saepe reperendae,) ex melle cocto, salis communis addito pauxillo, confectae applicantur. Globulis autem atque glandibus propter excrementorum nimiam duritiem nihil proficientibus, clysteres emollientes domestici cum fructu injiciuntur, qui ex libra lactis dulcis tepidi, cui vitella ovorum duorum, mellis cochlearia duo, vel saccharum tritum admixta sint, componuntur; vel lactis loco, aquae fontanae aut juris carniam mensura media substituitur, cui sursurum, herba malva aut althea, florum chamamelis singulorum manipulus, seminis auzi ʒ ij. incoquantur, colato juri postea butyri recentis unc. ij. mellisque recentis cochlearia duo addendo; quoties aequam fontanay affusimus, parum adhuc salis communis insperimus.

Infantes à sola candelae è cera, aut syringer clysteris butyro vel oleo illata in anum lenta incursionè saepius alvum exonerant: quibus etiam externa remedia superius recensita, commode applicari.

Unguenta, cataplasmata, ac olea hic epomphalina egregiè alvum movere solent: uti est unguentum de cyclamine seu de artanita, oleum epomphalium Fioravanti, cataplasma ex cumino cum felle tauri mixtum Seb. Astrucii Rubeasquensis, descriptum à G. H. Welsch in *exoter. cur. & observ. chil.* II. 501. linimentum è salvia recenti cum butyro coctum, ac hujus plantae pulvere aspersum, ac unguentum contra vermes

mes correctum in Noſtibus noſtris hibernis ; ut & ſequens mixtura , quæ conficitur ex olei à lathyride Fernellii , ac linimenti à ſalvia ſingulorum uncia , oleique epomphalini ꝑj. Cuncta hæc vel ventri toto , vel ſi fortiora ſint , umbilici regioni illinuntur. Huc quoque ſpectant unctiões pedum cum helleboro viroque hermodactylis , hyoſcyamo , ſempervivo , ſucco pœonia ac ſebo paratæ , ac ab eodem Welſchio exor. cur. & obſ. chil. II. 596. deſcriptæ. Si oleum lini calide linteis exceptum ſæpius ventri toto imponatur , etiam pertinaciſſimæ ventris obſtuctiones referabuntur.

Alvus externa remedia reſpuens , lenientibus & emollientibus internis medicamentis ad officium compellenda eſt : quod fiet , quando mane ac vesp̄ri horis duabus ante prandium & cenam cremoris tartari probe triti ꝑj. in jure carniū parium ebulliens aſſumitur ; vel præſente biliola in ventriculo colluvie ſequens pulvis eodem tempore cum jure tepido forbetur.

℞. Crem. tartar. ℞. Ocul. cancor. ℞s. Antimon. diaph. c. niro. gr. 5. Daryd. juſ. par. gr. ij. Ol. nucis myſtica expr. gr. j. M. f. ꝑ. f.

Pulvis choſagogus celeberrim. Weſperi huic intentioni etiam ſatisfacit , cujus hæc eſt deſcriptio.

℞. Cremor. tartar. ℞. Lacryd. c. ſulf. par. gr. iij. Nitri ppt. gr. j. M. co.

Felicem effectum in contumaciſſimis aliis alvi obſtuctionibus à paſſularum laxantium uſu , de quibus mane ac vesp̄ri bonum cochlear aſſumitur , experti ſumus , & infantibus etiam , ut ut minori doſi , tutiſſime exhibuimus : modus illos parandi ſequens eſt.

℞. Prunor. Damascen. maturor. à nucleis liberat. ꝑij. Folior. ſenna ſine ſtipit. ſelect. ꝑj. Tartar. alb. pariff. ꝑj. Sem. ſeniculi ꝑj.

Inciſa & contula in aquæ fontanæ menſura media ad dimidū conſumt. lente coquantur ; colato juri add.

Paſſular. minor. probe lotor. & ſelect. ꝑvij. Sacchar. albiſ. ꝑij.

Hæc iterum coquantur , donec mellis fere ſpiſſitudinem habeant ; poſtea ab igne remotis , & tam diu , donec refrigeſcant , agitatis commiſce cinamomi ſelecti pulveris ꝑj. atque ita in pyxide pura ad uſum ſervetur.

Sola folia ſenna cum prunis Damascenis urgente neceſſitate , coqui , juſque calide , addito ſaccharo , hauriri poteſt.

Sambuci flores nondum aperti , aceto , pipere ac macere conditi , & ſaccharo oleove aſſerſi embammatis inſtar in menſa aſſumpti alvum laxare ſolent.

Lactuca junior cum jure carniū bullita ac butyro recentis , ſaliſve , pipere macerique pauxillo aucta pariter alvum ſollicitat.

Succus naſturtii aquatici cum jure ſumtus , ventrem laxat , ſi mane ac vesp̄ri reperatur , ac per aliquot dies continuetur : quod & præſtat ſuccus cochlearis eodem modo ingeſtus.

Imo quotidie ſecunda hora ante prandium de ſequenti pulvere doſis in jure ſalis experte ſumi poterit.

℞. Cryſtallo. tartari , antim. diaph. ſorum ſalis ammoniaci cum hematite , ſalis abſinthii ſingulorum ꝑij. F. pulvis tenuis , diviſus in doſes VIII. aquales.

Quomodo ex adverſo in diarrhæis aliſque alvi proſtuviaſ procedendum ſic , infra ſect. III. cap. 24. ſatis explicabitur.

Sudoris quidem in hujus ſect. cap. V. aliqualem mentionem fecimus ; nihilominus tamen delicatuli , ſi qualemcumque mutationem percipiunt , frigidæque eorundem membra horror quatit , de extracto

noſtro ſberiaci grana V. in catapotiiſ , vel bezoardici mineralis grana X. cum ſirupo oxyacantha ſeu berberum , vel citri , aut mica panis , vel conditura roſarum ſubacta deglutire , vel etiam aliud diaphoreticum quorum infra deſcriptiones aliquot exhibebuntur. ſumere poterunt.

Cerebri ſordium , ut dicunt , in naribus extillatio , propter ductuum in iſdem à ſpiſſiore blenna oppilationem , intercepta , erubim ac prarmicis optime reſolvitur & edacitur : quo varii pulveres à tabaco , aromatibus ac plantis odoratis compoſiti pertinent , quorum copiam nobis Dn. Præſens nobilis Gallus in elegantî tractatu de tabaci per naſes attrahendi præparatione primum Gallicè edito , nunc verò Germanicam in linguam verſo à G. K. M. D. exhibuit ; quibus hic ſubjungere volumus pulverem tabaci compoſitum , communicatum ab Illuſtriſſimo Comite Maximiliano Franciſco à Fuſtenberg , unde hodie apud nos ſub nomine pulveris tabaci Comitis Maximiliani venum exponitur , cujus hæc eſt deſcriptio ,

℞. Tabaci virginiani. lbij. Iridis florentina lbj. Ligni rhodii lbj. Cyperi rotundus ꝑij. Cinnamon. ſyrac. calamita , ſummitatum amaraci , roſmarini , lavendera ſingulor. ꝑj. Caryophyllorum , maceru , ſloram roſarum rubearum ſingulor. ꝑij. Radic. ellebori albi ꝑij. Zibethi , moſchi orientalis ſpiritu roſarum ſoluti ſingul. ꝑb.

Fiat ex omnibus pulvis non admodum tenuis : verum malus mos , pulveres prarmicos liberalius ac frequentius attrahendi , hic merito rejicitur.

Huic quoque ſequens pulvis ad roborandum caput efficaciſſimus viribus accedit , ſi quantitas lentis ſubinde naribus attrahatur ; qui ab amico communicatus hoc modo , ut ſequitur , paratur.

℞. Tabaci virginia i ꝑj. ſloram betonica , coryophyllum ; nucu miriſtica ſingul. lb. moſchi orientalis ſpiritu roſarum ſoluti , ambræ bryea ſingul. lb.

F. ſecundum artem pollen probe in vaſe cuſtodendum clauſo.

Huc quoque eloaſaccharum noſtrum prarmicum perinet , quod uſu frequenti probatum quoque præpalare volumus , & ſic componitur.

℞. Sacchari candi albi , radicis piperidis ſiccata ſing. ꝑij balsami apoplectici optimi ꝑj. olei thymi , amaraci utriuſque diſtillati ſingul. ꝑb.

M. f. pulvis ſubtilis , qui in vitro optime clauſo aſſervandus.

Sic aliquoties hæc tinctura prarmica , quæ Exe. Job. Sophronium à Korak auctorem habet , ſutis antiquas ac pernicaces cephalæas poſt purgatum corpus cum extracto cath. lico ac mercurio dulci perſanavi , & hoc modo componitur.

℞. Radicis ellebori albi ꝑj. pyrethri ; amaraci ſtoriferi ſiccati ſingul. ꝑb. Spiritus vini optimi ; quantum ſufficit , ut tres digitos ſupereminat.

Stent aliquamdiu in loco tepido probe vitro inclufa , donec inde tinctura fortior extrahatur , quæ per philtrum ut clareſcat traſicienda : in hanc poſtea penna immergenda , qua naſes , quoties inibi blennam ſtagnantem reſolvere ac expellere ſtudes , illinire poteſis. Nos interdum quoque aquam amaraci in qua ellebori albi fibra bullerit , ſi hunculo vel rhinenchyre in naſes infantum oppleas injecimus , & ita eodem à ſuffocatione liberavimus.

Modum , quo à variolis obſtructæ naſes maturè referari queant , nobiſcum olim communicavit Emmanuel Stimmer , Senator ampliffimus , compater & amicus integerrimus , quem propter egregias animi dotes , ingenique , quo pollet , acumine , honoris cauſa hic nomino : quod ſciam , eundem ad

Misce, fiat pulvis subtilis, de quo mane ac vesperi cochlear dimidium comedant, vel vino aut melle dilutum potent.

Condituram vel eclegma desiderantes hunc pulverem uni vel duabus libris rob. baccaram juniperi vel sambuc. commixtum mane ac vesperi, quantum apex cultei capit, deglutiant.

In forma pilularum aut conditura sequens probatur:

℞. Aloës Soccotrina, gummi ammoniaci, Myrrha rubra, terra signata singul. ℥j. croci orientali ℥j.

Misce, sicut cum theriaca Andromachi catapotia pisi magnitudinis, de quibus duo mane ac vesperi sumenda: aliarum etiam pilularum theriacon tuendi se contra febres malignas gratia è rebus ad theriacam necessariis artificiosa virium extractione paratarum duo vel tria grana in unam pilulam redacta felici successu quotidie deglutiantur.

Compositionem extracti theriaci licet satis laboriosam sequenti modo, sect. 3. cap. 2. sæpius feliciter obtinui, autemque affirmare, eandem omnes alias longo post se intervallo relinquere, cum summo studio vires earumdem rerum in hoc extracto conserventur, exaltentur, ac in exiguam moleculam contrahantur.

Qui liquidis delectantur, mane in cochleari cum vino guttas sex ad decem usque de elixiri proprietatis Paracelsi debite secundum Joannem Franciscum Vigani parato, vel loco hujus de sequenti mane ac vesperi XII. XV. ad XX. guttas in vino, jusculo, aut aqua scabiosa sumant; cujus hæc est compositio:

℞. Aloës soccotrina, myrrha rubra, croci orientali, rhubarbari veri, radice zedoaria, angelica, inula, corticis citri siccati flavi extimi singul. ℥b.

His contulis & concisis affunde aceti acerrimi ℥iiij. & spiritus vini à phlegmate liberi mensuram mediam: stent per dies aliquot in loco calido, vitro probe munito, inclusa; essentia postea clara servetur ad usum.

Quibus acida grata sunt; de sequenti aceto alexipharmaco cochlear unum mane ac vesperi assument, vel fructulum panis in eo madefactum deglutiant, aut ossa, jusculo, vel cibi commixtum hauriant:

℞. Radicum angelica, inula, carlina, fraxinella, tormentilla singul. ℥j. baccarum juniperi ℥ij. zedoaria, zingiberis albi singulor. ℥b. corticis citri, winterani, cinamoni optimi, nuci myrsica, caryophyllorum, myrrha selecta, singulor ℥j. croci orientali, casura singulor. ℥j. foliorum ruta, herba scordii, rosmarini, storum centaurei minoru, rosarum rubearum, calendula singulor. ℥i. seminis citri, feniculi singulor. ℥j.

Incisis & contulis affunde aceti acerrimi ac fragrantissimi mensuras tres, & ubi in loco calido per duas hebdomadas in vitro capaciore probe clauso steterit, acetum, reliquo magmate post prelum rejecto, clarum in aliud vitrum effundatur, & ut supra dictum fuit, capiat.

Nonnulli quoque domo egressuri orbiculum de pomo citri recenti cum ipso cortice comedunt: qui commanducatus, meo judicio, haud contemnendus; in peste Viennensi eodem cum fructu usi fuerunt.

Tria trium celeberrimorum Physicorum Amstelædamensium Francisci de le Boë Sylvii, Pauli Barbette, & Francisci van der Schagen prophylactica medicamenta intra corpus juxta eorundem præscriptum assumpta, maximo cum fructu virtutes suas exerunt; qualia sunt aqua prophylactica vel acetum antiloimicum, conditura prophylactica & pulvis alexipharmacus.

Nullis aliis balsamis aut aqua distillatis, aliisque

operosis compositionibus contra hanc lucem opus habent, qui in modo descriptis, & sect. 3. cap. 3. adductis remediis acquiescunt. Lectorem autem his non contentum ad Auctores eos, qui de peste scripsere, remittimus, nosque ad curationem harum febrium, tertiamque sectionem accingimus.

SECTIO TERTIA.

De tuta hujus luis curatione.

CAPUT I. De optima medendi methodo in curatione hujus morbi attendenda.

Quoniam inter omnes Medicinæ partes genuina medendi methodus primas tenet, siquidem illa modum docet, quo deperdita jam sanitas per certas indicationes iterum restitui possit; ideo etiam hic nobis probe observandum venit, ut ex veris artis fundamentis curationem hujus mali tutam desumamus; quam obtinebimus, ubi secundum certas indicationes, indicata remedia ex infallibilibus hujus luis indicantibus causis desumimus.

Cum itaque universalis methodi medendi scopus sit, ut contraria contrariis curentur, atque indicationes curationis generatim in hoc consistent, ut omnium morborum causæ inhibeantur; inde sequitur per remedia ipsarum contraria, partimque nocentis sublacione, & partim deficientis additione hoc fieri debere: sublata enim alicujus rei causa tollitur etiam effectus.

Merito igitur reprehendendi sunt omnes qui empiricorum more, minus perspectis causis, imo vix animadversis morborum phenomenis, mox se ad persanandos quosvis affectus accingunt, quo jurata sua remedia secreta sat caro pretio misere afflictis ægrotis venundare possint.

Ut autem ad propositum nostrum eo commodius perveniamus, occasione febris castrensis maligna epidemica certæ indicationes adinveniendæ, quæ ad triplicem hujus luis causarum numerum dirigi queant; atque ut decentem curationem obtineamus, sequentia peragenda sunt.

I. Ut acidum volatile, corrosivum, effervens, sulfureum, seu resgarinum, sal virulentum, internarum illiusmodi inflammationum sæpiusque gangræne causa, evacuando, infringendo, invertendo, absorbendo, dispergendo, precipitando, aut figendo viribus suis orbetur.

II. Ut sanguis, ejusque serum, succus nervorum seu spirituum vehiculum, ac omnes, quocunque nomine veniant, in corpore peccantes aut in putrorem abeuntes, vel etiam ob lentorem stagnantes humores immutentur & emendentur, naturalemque dulcorem, systasin debitam, ac motum convenientem redipiscantur; & si qua cruditate laborant digerantur, ac ad maturitatem perducantur, lentoremque deponant.

III. Ut inordinata vivendi vitiosque ratio deservatur; ex adverso autem hygieinæ præcepta, quæ in debito sex rerum necessariorum usu consistunt, & partim ad opprimendum morbum, partim ad pristinam sanitatem recuperandam necessaria sunt, observentur.

Nihilominus tamen diligenter hæc tria notata digna sunt. I. Ut curatio tuta, cita & jucunda fiat. II. Ut à mitioribus ad fortiora remedia gradum ascendamus. III. Ut communis auxilia singularibus præferamus.